

De Vader, de Zoon en de heilige Geest

Wat een tegenstelling tussen de afscheidswaarden van Jezus volgens Johannes en die volgens Mattheus ! Het verschil kon bijna niet groter zijn. In beide teksten hebben Vader, Zoon en heilige Geest een hoofdrol, maar daarmee hebben we de overeenkomsten tussen de twee evangelisten wel gehad. Bij Johannes beluisteren we een meditatie, bijna het gedicht van een Ziener, je zou het mystiek kunnen noemen : over Jezus Messias, de Zoon die in de Vader is, die twee zijn onlosmakelijk verbonden, en daar komt dan een derde uit voort, de heilige Geest, degene die terzijde staat, 'parakleitos' in het grieks, de Helper, die voor de leerlingen gaat zorgen nu Jezus er niet meer is. Over die moeilijke Johannes-tekst zijn in de loop der eeuwen duizenden geleerde commentaren geschreven zijn, een heel fraai nog zo'n tien jaar geleden door onze eigen Jan Nieuwenhuis. Wat mij het meest erin raakt is de passage van de Helper, de Geest die bij ons zal blijven wonen, die gelukkig geen afscheid hoeft te nemen zoals de mens Jezus dat wel moet : 'Ik laat jullie niet als wezen achter', 'verlies de moed niet', 'mijn vrede geef ik jullie'. Dat klinkt inderdaad als een blijde boodschap.

De tekst van Mattheus laat een heel andere Jezus spreken. Het eerste woord van de verrezen Messias luidt 'macht' : 'mij is alle macht gegeven'. Hij wil dan ook alle volkeren tot zijn leerlingen maken en laten dopen : dingen waarop wij nu misschien niet meer zo zitten te wachten. Hier is een kerkelijke Jezus aan het woord, of liever een kerkelijke evangelist, want het is Mattheus die aan Jezus deze woorden in de mond legt. Jezus zelf heeft nooit een Kerk willen stichten. Zijn leerlingen later wel : die konden bijna niet anders, toen ze als groep zoveel weerstand ondervonden. Er ontstonden destijds Jezus-gemeentes, die zich afscheidten van de Joodse gemeentes : Jezus-gemeentes met een 'Jezus-theologie'. Na een eeuw of zo werd dat de theologie over Vader, Zoon en heilige Geest die nog altijd het grondplan vormt van ons christelijke Credo. Ik moet hier direct bij vertellen dat de passage over 'dopen in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest' niet van Mattheus is. Alle commentatoren zijn het erover eens dat die zin aan de tekst van dit evangelie is toegevoegd, later, in de tweede of derde eeuw, toen de leer over die Drie-eenheid steeds belangrijker werd. Dat erin gesmokkelde zinnetje heeft overigens zijn effect wel gehad : het wordt nu nog dagelijks miljoenen malen over de gehele wereld uitgesproken - bij ieder kruisteken, bij iedere doop - maar Mattheus zou het eigenlijk niet kosjer gevonden hebben.

Dit alles brengt ons bij het feest dat de Christelijke kerken vandaag, een week na Pinksteren, vieren : zondag Trinitatis, feest van de Drie-eenheid. Die viering bestaat pas zo'n zeven à acht eeuwen. Kerstmis, Pinksteren en vooral Pasen zijn natuurlijk veel ouder. Die feesten herdenken gebeurtenissen die in het begin van onze jaartelling echt hebben plaats gehad, heel anders waarschijnlijk dan wij nu ze ons voorstellen, maar toch : we herdenken, actualiseren, vieren historische gebeurtenissen. Trinitatis, zondag van de Drie-eenheid die al die hoogtijdagen wil samenvatten is het feest van de theologie, van het *Credo*, de geloofsbelijdenis. Aanvankelijk moet dit *Credo* een soort gedicht over het evangelie geweest zijn : iets tussen visioen en wetenschap, met veel diepte en rijkdom. Al heel snel is er natuurlijk ook ruzie over gemaakt, heel veel ruzie, dat hoort bij theologie, er zijn zelfs godsdienstoorlogen over gevoerd, met eindeloos veel doden. Uit de corruptie van het beste komt altijd het slechtste voort...

Wie maakt zich overigens vandaag de dag nog druk over de Drie-eenheid? Deze zondag lijkt er in het kerkelijke jaar zo een beetje bij te hangen. Toch is diezelfde Drie-eenheid nog altijd kern en samenvatting van ons christelijk geloof : christelijke mythologie, geen sprookje dus, maar diepzinnige symboliek, met evenveel waarheid als open vragen in zich. In dit oeroude leerstuk van de Kerken hebben gelovigen van vorige generaties vaak kracht en geluk gevonden. Ik denk aan Eckhart, geliefd bij nogal wat mensen in onze gemeente hier : Eckhart raakt niet uitgesproken over Vader, Zoon en Geest. En aan Ignatius van Loyola die zo veel invloed heeft gehad op de christelijke spiritualiteit van de laatste eeuwen. Iedere dag weer huilde hij als hij aan de Drie-eenheid dacht. Dat waren geen theologen maar spirituele mensen. Zij zaten niet met de vraag of het wel waar is, het verhaal over die ene God in drie personen, maar herkenden in die goddelijke drieslag steeds weer nieuwe vergezichten in hun eigen mensenleven : wij zijn immers gemaakt naar beeld en gelijkenis van die Allerhoogste Levende. Vaak wordt, bijvoorbeeld, gesproken over de drie manieren waarop wij ons hoofd gebruiken. Mensen zijn in de eerste plaats herinnering : herinnering aan een Vader van het begin achter wie altijd een Moeder schuilgaat; wij zijn ook verstand : de Zoon, het Woord van die Vader, komt ons leren hoe we zouden moeten leven; en we zijn vooral verlangen en wil : de Geest in ons die steeds opnieuw kiest en beslissingen neemt. Volgt u mij nog?

Bij dat soort overdenkingen gaat het ons mensen inderdaad duizelen. We hebben het immers, net als het Credo, over de geheimen van het bestaan zelf : over God en mens, het waarvandaan, waarheen en waarom van de dingen : vragen waarop wij waarschijnlijk nooit een echt antwoord zullen vinden. U kent misschien het oude verhaaltje over een kerkvader - ik meen dat het Augustinus was - die langs het strand van de zee loopt te worstelen met zijn vragen over die Drie-ene God. Daar ziet hij een kind dat met een grote schelp telkens naar de zee rent, er wat water uit schept, terugloopt, en dat water uitgiet in een kuiltje dat het op het strand heeft gegraven. De kerkvader wordt nieuwsgierig en vraagt het kind wat het daarmee van plan is. 'Ik wil de zee in mijn kuiltje scheppen' antwoordt het kind. De oude man - kerkvaders zijn altijd oud - reageert met een : 'Maar kind, denk je nu echt dat zoiets mogelijk is?' Dan blijkt dat kind natuurlijk een Godsgezant te zijn die uitroept : 'Weet u, mijnheer, dat ik eerder de zee in dit kuiltje zal scheppen dan dat u in uw hoofd iets zult begrijpen van het mysterie van de allerheiligste Drie-eenheid'!? Daar kon de kerkvader het mee doen, en wij allemaal hier met hem.

Wie als klein menskind wil nadenken over de Drie-eenheid, dus over het mysterie, over God, over het geloof, over de zin van het bestaan - vul maar in - komt altijd voor een niet-weten te staan. Met ons modern zelfbewustzijn zullen we ons niet zo snel meer voelen als een klein kind dat de zee in een kuiltje scheppen wil. Wij ervaren onze kleinheid eerder bij het zien van een sterrennacht tijdens onze zomervakantie. Die doet die kleinheid in verwondering en bewondering opgaan in de melkweg, in de lichtjaren, de eindeloosheid boven ons. En wanneer je ook buiten de vakantie iets van die eindeloosheid wilt ervaren, ga dan eens nadenken over je voorouders : vier grootouders, zestien overgrootouders, vierenzestig bed-overgrootouders, als je nog een paar generaties doorgaat zit je al snel bij duizend, en een paar eeuwen terug stam je af van een aantal mensen die even talrijk zijn als die sterren aan de hemel. En dan te bedenken dat van die miljoenen voorouders er maar één stel, één keer - jouw keer dus - elkaar niet bemind zou hebben, dat dan ook jij er niet geweest zou zijn... Dan gaat het je, denk ik, inderdaad duizelen. Wij zijn allemaal toevalstreffers. Ik spreek liever over Godswondertjes : Godswondertjes zijn we allemaal in dit enorme universum. Wat, Wie zit achter dit alles? En achter de oerknal? Mensen zijn dat mysterie 'God' gaan noemen, heel persoonlijk : de Maker van personen-zoals-wij moet op zijn minst toch ook persoon zijn. Christenen zijn dus zelfs van Drie-eenheid, één God in drie personen gaan spreken. En met goede redenen : die hebben we daarnet bij Johannes gehoord. Daar valt natuurlijk het nodige op af te dingen. Joden en moslims, bijvoorbeeld, zijn het daar niet mee eens. Ze vinden dat je van een mens - van Jezus dus - geen God mag maken. En echt ongelijk hebben ze niet. Ook als Christenen zijn we steeds meer gaan beseffen dat Abraham en Mozes, Mohamed en Ali, Boeddha en zovelen andere grote religieuze en niet religieuze geesten eenzelfde boodschap van liefde en gerechtigheid uitstralen en uitdragen als Jezus. Wat we aan hem en aan al die gerechten 'goddelijk' mogen noemen is minder de mens dan de boodschap die ze uitdragen, hun levenswijze, de geest dus, de heilige geest waaruit ze leven en die ze doorgeven. Het is de scheppende geest die vanaf den beginne boven de chaos van deze wereld heeft gehangen. Wij hier herkennen die geest bij uitstek in Jezus-Messias, maar we weten dat hij gelukkig ook elders te vinden is. De blijde boodschap is nu juist dat ieder mens een tempel van heilige geest kan worden. Daarom zijn toenadering en samenwerking tussen religies steeds meer een reële mogelijkheid aan het worden. Daar hoeven een tweede en een derde persoon en een goddelijke Drie-eenheid niet echt een belemmering voor te vormen.

Een ander bezwaar dat de theologie van de Drie-eenheid oproept komt niet van andere godsdiensten maar van de halve wereldbevolking. Vrouwen klagen, wederom terecht, dat het zo'n mannelijke theologie is. De vrouw lijkt niet genoemd te worden. Ik zeg : 'lijkt' want de theologie zelf heeft gelukkig een antwoord, zelfs twee antwoorden klaar : allereerst wordt de Geest, de derde persoon van de Drie-eenheid, in de Bijbel aangeduid met het vrouwelijke woord 'ruach'. Dat lijkt me wijs en heilzaam. In de geest - de Troosteres - is het vrouwelijke veelal belangrijker dan het mannelijke. Daarnaast weten we, met vele godsdienstwetenschappers, dat de god van het begin een godin geweest moet zijn. Geen vader zonder moeder. Met de exclusieve mannelijkheid van de Drie-eenheid valt het in feite nogal mee. De man is blijkbaar ook in de godsdienst pas later de baas gaan spelen, en hij heeft waarschijnlijk ook de heilige boeken op schrift gesteld. Vandaar al die eenzijdigheid. We moeten dus maar doorgaan met vechten voor de gelijkheid van vrouw en man, totdat dit een even natuurlijke als godsdienstige vanzelfsprekendheid is.

Als we de Drie-eenheid toch een plaats willen doen behouden in onze christelijke beleving - en daar ben ik zeer voor - zouden we, bijvoorbeeld, met alle eerbied voor het mysterie, ook deze drieslag daarbij kunnen hanteren : De eerste persoon, de Vader en Moeder dus, de Schepper, is de mythe van ons verleden, onze oorsprong. Een mythe is - nogmaals - geen fantasie maar een verhaal vol van onzeggbare waarheid. Zo'n verhaal vraagt om geloof, om openheid, om overgave : dat is in het Arabisch : om islam.

De tweede persoon, de Zoon, is de mythe van de toekomst. Jezus' boodschap van liefde, vrede en gerechtigheid is immers vooral toekomstmuziek. We weten hoe we zouden moeten leven, en hoe de wereld eruit zou moeten zien, en soms lijken we ook een eindje op weg daarnaar - laten we niet pessimistisch zijn - maar toch : die Zoon blijft vooral een opdracht voor morgen.

Maar de derde persoon, de Geest, is voor ons nu de interessantste en belangrijkste van de drie. Hij of Zij is geen mythe maar ervaring hier en nu. De Vader is zo ver weg dat mensen hem zelfs dood hebben kunnen verklaren, en ook Jezus is van deze aardbol verdwenen, maar de Geest is degene die ieder mens in zichzelf kan ervaren, hier en nu, of je nu gelovig of ongelovig bent. De Geest is de Helper in ons, geboren uit ons verleden en uit onze toekomstdromen, uit de Vader en de Zoon. De Geest gaat door de wereld in vele gedaanten en spreekt vele talen. Wij zijn niet als wezen achtergelaten. De geest, dat zijn de heilige verlangens in ons, iedere dag weer opnieuw, om tegen al het andere in te blijven kiezen voor aandacht, nabijheid, liefde, gerechtigheid.

Wanneer we de goede geest, de heilige geest, in ons toelaten, zijn, zoals Johannes dat vertelt, de Vader van het verleden en de Zoon van de toekomst er vanzelf ook, dan gaan we het mysterie van de Drie-eenheid binnen. In die ruimte zullen we vooral niet te veel denken, geen theologie bedrijven, maar stil zijn : voor het Mysterie, voor de Eeuwige, de Levende : ons overgeven. 'Niemand weet wat leven is, alleen dat het gegeven is' : in die ruimte wordt ons dankbaarheid geschonken dat we leven, er mogen zijn, liefde en gerechtigheid mogen uitdragen door al onze klein- en zwakheid heen. In die ruimte ga je vanzelf doen wat alle psalmen doen : Gods lof zingen. Laten we dat nu ook maar doen, op deze zondag Trinitatis : in de heilige Geest een lofzang zingen voor de mysterieuze Maker van leven en universum die Jezus Vader noemde.

Henk Hillenaar

Gelezen uit Johannes 14 en Mattheus 16.